

โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

1. หน่วยงานรับผิดชอบ

- 1.1 หน่วยงานหลัก กรมพัฒนาที่ดิน
- 1.2 หน่วยงานบูรณาการ สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.)
หน่วยงานสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2. ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์/นโยบาย

- 2.1 ความเชื่อมโยง : ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสความเสมอภาคทางสังคม
- 2.2 ประเด็นยุทธศาสตร์ตามแผนย่อยของแผนแม่บท แผนแม่บท 15 พลังทางสังคม
ประเด็นแผนย่อย 4.1.1 การเสริมสร้างทุนทางสังคม
- 2.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมายความว่า 9 ไทยมีความยากจนข้ามรุ่น
ลดลงและคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม
- 2.4 นโยบายหลักด้านที่ 1 น้อมนำแนวทางพระราชดำริและ “หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

3. หลักการและเหตุผล

พระบาทสมเด็จพระมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญในการแก้ไข ปัญหาและป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็น ต่อการพัฒนาและให้เกิดความยั่งยืน จึงได้พระราชทานพระราชดำรินำหญ้าแฝกมาใช้ในการอนุรักษ์ดิน และน้ำ รวมทั้งการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 เป็นต้นมา

คณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รับผิดชอบด้านนโยบาย และสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) หน้าที่ในการประสานหน่วยงานต่างๆ เพื่อดำเนินงานสนองพระราชดำริ สำนักงานการปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรม (ส.ป.ก.) เริ่มสนองงานพระราชดำริด้านหญ้าแฝก ในปี พ.ศ.2546 โดยการรณรงค์ส่งเสริม การปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน ซึ่งจากสถานการณ์การใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อการเกษตร เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการทำการเกษตรแบบอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการอนุรักษ์ทรัพยากรดิน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบ อาชีพการเกษตร รวมทั้งพื้นที่การเกษตรที่มีความลาดชันและพื้นที่เสื่อมโทรมหรือเสี่ยงต่อการชะล้างพังทลาย ของหน้าดิน จำเป็นต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรดินโดยการใช้หญ้าแฝก ซึ่งเป็นหญ้าที่มีระบบรากแผ่กว้าง สานกันแน่น หยั่งลึกลงไปดิน และไม่มีการระบาดเหมือนวัชพืชทั่วไป และจากการติดตามประเมินผล การดำเนินงานการปลูกหญ้าแฝก พบว่าอัตราการรอดของหญ้าแฝกมีปริมาณน้อยเนื่องจากขาดผู้ดูแลรักษา เกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหญ้าแฝก ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2558 - 2562 นอกจากกิจกรรมอนุรักษ์ ดินและน้ำ ส.ป.ก. ได้ปรับแนวทางการดำเนินงานโดยเพิ่มเติมกิจกรรม “แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบ หญ้าแฝก” โดยเริ่มดำเนินงานใน 13 จังหวัดนำร่อง เมื่อปี พ.ศ. 2558 และดำเนินงานแปลงเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง มาจนถึงปี พ.ศ. 2562 โดยมีจังหวัดต่าง ๆ เข้าร่วมกิจกรรมเพิ่มเติมอีก 12 จังหวัด รวม 25 จังหวัดนำร่อง (จังหวัดนำร่องชุดแรก)

หลังจากนั้นในปี พ.ศ. 2563 - 2566 ส.ป.ก. ได้ต่อยอดกิจกรรม “แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบหญ้าแฝก” โดยดำเนินงานในพื้นที่ 16 จังหวัดนาร่องอย่างต่อเนื่องเป็นเวลารวม 4 ปี (จังหวัดนาร่องชุดที่สอง) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาจากบุคคลสู่พื้นที่แปลงเกษตรกรรม โดยการปลูกหญ้าแฝกที่ใจคนก่อน เพื่อให้เกษตรกรเกิดความตระหนักเห็นถึงประโยชน์ของหญ้าแฝก และปลูกหญ้าแฝกร่วมกับพืชอื่นๆ ในแปลงเกษตรกรรมอย่างเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งมีการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากใบแฝก เพื่อสร้างอาชีพ รายได้ให้เกิดการเกื้อกูลการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ทั้งนี้ แปลงเรียนรู้ฯ ใน 16 จังหวัดนาร่องชุดที่ 2 ที่มีศักยภาพเหมาะสมที่จะผลักดันไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ เช่น การพัฒนาธุรกิจชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมเกษตรกรรมยั่งยืน และการปลูกหญ้าแฝกเพื่อผลิตสายพันธุ์ให้กรมพัฒนาที่ดิน กองประสานงานโครงการพระราชดำริ และโครงการพิเศษ (กปร.) จะรวบรวมข้อมูลเพื่อส่งต่อให้สำนักพัฒนาและถ่ายทอดเทคโนโลยี (สพท.) หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนาต่อยอดให้กับแปลงเรียนรู้หรือเกษตรกรต่อไป

ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2567 ส.ป.ก. ยังคงดำเนินงานสนองพระราชดำริด้านหญ้าแฝกอย่างต่อเนื่อง โดยร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงานตามแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2566 - 2570) ด้วยกิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกในเขตปฏิรูปที่ดิน ตามที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก. จังหวัด) 71 จังหวัด พิจารณามีความพร้อมและเหมาะสม ที่จะนำไปส่งเสริมและปลูก ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่สาธารณะหรือในแปลงเกษตรกรรม และ กปร. จะร่วมกับ ส.ป.ก. จังหวัด ในการเตรียมความพร้อมและคัดเลือกพื้นที่ที่จะต่อยอดกิจกรรม “แปลงเรียนรู้การใช้ประโยชน์ระบบหญ้าแฝก” (พ.ศ. 2568 - 2570) (จังหวัดนาร่องชุดที่สาม ตามแผนแม่บทฯ ฉบับที่ 7 ให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจด้วย

4. วัตถุประสงค์

4.1 เพื่อดำเนินงานสนองพระราชดำริด้านหญ้าแฝก เพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ ลดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน

4.2 เพื่อส่งเสริมความรู้ให้เกษตรกรเกิดความตระหนักและเข้าใจในประโยชน์/วิธีการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก

4.3 เพื่อส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกร่วมกับพืชอื่นๆ ในแปลงเกษตรกรรมให้เหมาะสมกับชนิดพืชและสภาพพื้นที่ เพื่อสร้างความยั่งยืนในพื้นที่แปลงเกษตรกรรม

5. กลุ่มเป้าหมายการดำเนินการ

เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน 71 จังหวัด

6. พื้นที่ดำเนินการ

กิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน 71 จังหวัด (ยกเว้น จังหวัดภูเก็ต เนื่องจากไม่มีพื้นที่ดำเนินการ)

7. หลักเกณฑ์/เงื่อนไข

กิจกรรมอนุรักษ์ดินและน้ำ พื้นที่ดำเนินการ จำนวน 71 จังหวัด การคัดเลือกพื้นที่ดำเนินการ ในเขตปฏิรูปที่ดินที่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่สาธารณะประโยชน์ ที่ประสบปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดิน สภาพดินเสื่อมโทรม หรือการแก้ไขป้องกันปัญหาหรือลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และมีการกำหนดค่าพิชิตทางภูมิศาสตร์ชัดเจน

8. วิธีดำเนินงาน

8.1 ศึกษาสภาพพื้นที่ที่มีสภาพดินเสื่อมโทรม และล่อแหลมต่อการถูกชะล้างพังทลาย หรือการแก้ไข ป้องกันปัญหาหรือลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก ร่วมกับชุมชน

8.2 ประสาน เกษตรกรเป้าหมาย/หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงแผนงานโครงการ และขอรับการ สนับสนุนพันธุ์กล้าจากกรมพัฒนาที่ดิน

8.3 ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน 71 จังหวัด 2,633,000 กล้า

8.4 ขยายผลองค์ความรู้ สร้างเครือข่ายความร่วมมือ บูรณาการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

8.5 ติดตาม ประเมินผลกิจกรรม

8.7.1 รายงานผลการดำเนินงานและการใช้จ่ายเงินประจำเดือน ในระบบ Google Sheets

8.7.2 รายงานผลการดำเนินงานตามแบบฟอร์ม (กปร.รวบรวมรายงาน VGT ของ พด.)

8.6 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลการดำเนินงานโครงการ

8.7 การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่ ส.ป.ก.จังหวัด/ส่วนกลาง (สร้างความรู้ความเข้าใจแผนแม่บท การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2566 – 2570) และการ เตรียมความพร้อมในการดำเนินงานปี 2568-2570)

9. ตัวชี้วัด

9.1 เชิงปริมาณ

พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดิน ได้รับปลูกหญ้าแฝกเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรดินและน้ำในเขตปฏิรูปที่ดิน 71 จังหวัด จำนวน 2,633,000 กล้า

9.2 เชิงคุณภาพ : เกษตรกรเป้าหมายน้อมนำแนวพระราชดำริไปปฏิบัติและได้ผลจริงไม่น้อยกว่าร้อยละ 60

10. งบประมาณ

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ไปพลางก่อน (ต.ค. 66 - พ.ค. 67) จำนวน 1,077,500 บาท

11. ระยะเวลาดำเนินโครงการ

1 ตุลาคม 2566 – 31 พฤษภาคม 2567

12. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

12.1 เกษตรกร ชุมชน มีความรู้ ความเข้าใจ เกิดจิตสำนึก ตระหนักถึงประโยชน์หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก

12.2 พื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินได้รับการฟื้นฟูทรัพยากรดิน และลดปัญหาการชะล้างพังทลายของหน้าดิน